

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN/ICCH: 2149 - 9225

Yıl/Year/Год: 6, Sayı/Number/Номер:
25, Aralık/December/Декабрь 2020,
s./pp. 414-422

Geliş/Submitted/ Отправлено: 20.11.2020
Kabul/Accepted/ Принимать: 19.12.2020
Yayımlanmış/Published/ Опубликованный: 25.12.2020

10.29228/kesit.47806

Araştırma Makalesi
Research Article
Научная Статья

Dr. Öğr. Üyesi Mürüvvet TÜRKEN ÇAKIR

Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiye

mufu15@hotmail.com

 ORCID 0000-0001-7004-3960

SELİM BUTRUS EL-BUSTÂNÎ

(HAYATI, ESERLERİ VE TARİHİ ROMANLARI)*

SALİM BUTRUS AL-BUSTÂNÎ

(HIS LIFE, WORKS AND HISTORICAL NOVELS)

Öz: Modern Arap edebiyatının ilk dönem yazarları arasında yer alan Selim Butrus el-Bustânî Lübnan'ın güçlü, tecrübeli ve kültürlü ediplerinden biridir. Kısa süren yaşamına çeşitli eserler sığdıran el-Bustânî'nin özellikle Arap edebiyatında tarihi roman türünün ortaya çıkışında büyük bir etkisi olmuştur. Sahip olduğu yenilikçi bakış açısını eserlerine yansıtarak bu konuda çoğu yazara öncülük etmiştir. Selim Butrus el-Bustânî aynı zamanda iyi bir gazetecidir. Babası Butrus el-Bustânî ile beraber çıkarttıkları gazete ve dergilerle Arap edebiyatındaki birçok eserin ve yazarın tanınmasında önemli rol oynamıştır. Gerek edebi gerekse gazetecilik alanında Arap dünyasına pek çok çalışma kazandıran yazarın, araştırmalarımız neticesinde tanınırlık açısından biraz geri planda kaldığı görülmüştür. Buna dayanarak hem yazarın yaşamını, eserlerini hem de tarihi romanlarını ön plana çıkarmak amacıyla bu çalışma kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Selim Butrus el-Bustânî, tarihi roman, Lübnan, modern Arap edebiyatı.

* This study is based from the doctoral thesis of the author./Bu çalışma yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

Cite as/Atıf: Türken Çakır, M. (2020). Selim Butrus El-Bustânî (Hayatı, Eserleri ve Tarihi Romanları). *Kesit Akademi Dergisi*, 6 (25): 414-422. <http://dx.doi.org/10.29228/kesit.47806>

Checked by plagiarism software. Benzerlik tespit yazılımıyla kontrol edilmiştir. CC-BY-NC 4.0

Abstract: Salīm Butrus al-Bustānī, one of the first writers of modern Arabic literature, is one of the strong, experienced and cultured writers of Lebanon. Al-Bustanī, who contributed various works to his short life, had a great influence on the emergence of the historical novel genre, especially in Arabic literature. By reflecting her innovative perspective on her works, she pioneered many writers in this regard. Salīm Butrus al-Bustānī is also a good journalist. He played a significant role in the recognition of many works and writers in Arabic literature with the newspapers and magazines he published with his father, Butrus al-Bustānī. As a result of our research, it has been observed that the author, who brought many studies in the field of literature and journalism of the Arab world, stayed a little in the background in terms of recognition. Based on this, this study has been written in order to highlight the life, works, and historical novels of the author.

Keywords: Salīm Butrus al-Bustānī, historical novel, Lebanon, modern Arabic literature.

1. GİRİŞ

XIX. yüzyılda milliyetçilik akımının yayılmaya başlamasıyla birlikte Batı ile yakın temasta olan ve içerisinde birçok Hristiyan nüfusu barındıran Lübnan'da misyonerlik ve eğitim faaliyetleri de artış göstermiştir. Ancak ülkede başlayan iç savaşlar ve dış güçlerin müdahaleleri nedeniyle Lübnanlı edebiyatçıların çoğu ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Kiminin Mısır'a kiminin de Avrupa veya Amerika'ya gitmesiyle Lübnan'daki edebiyat çalışmaları sekteye uğramıştır. Özellikle bu durum Birinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkmış, savaşın sürdüğü altmışlı yıllarda kayda değer hiçbir çalışmanın yapılamadığı gibi aynı tablo, II. Dünya Savaşı'nda da devam etmiştir. (en-Nessac, 1980: 89)

Savaş nedeniyle Lübnan'da edebiyatın geç gelişme göstermeye başlaması, haliyle önemli bir nesir türü olan roman üzerinde de etkili olmuştur. Bu türe yakın ilk eserler kaleme alınmaya başlamış olsa da eleştirilmekten kurtulamamıştır. Örneğin Nâşîf el-Yâzicî'nin Bedî'u'z-Zemân el-Hemedânî ve el-Ĥarîrî den esinlenerek kaleme aldığı altmış hikâyeden oluşan *Mecma'u'l-Bahreyn*'i (Er, 1992: 127) Arap makamesini taklit etmekten öteye geçemeyen bir eser olarak nitelendirilmiştir. (Heykel, 2010: 90)

Modern Lübnan edebiyatında el-Yâzicî'nin ardından roman türüne yakın eserler kaleme alan ikinci isim ise Aĥmed Fâris eş-Şidyâk'tır. Makame türünden biraz sıyrılarak makale ve hikâye karışımı eserler yazmıştır. Genel olarak biyografi çerçevesinde evlilik ve bekârlık konularına değinen eş-Şidyâk, el-Yâzicî'dan daha fazla modern çizgiyi yakalamış ve Lübnan edebiyatını daha ileri seviyeye getirmiştir. (en-Nessac, 1980: 90-91)

Makame türünden hikâye ve romana doğru gidişte önemli bir yol kat eden bir diğer isim ise çalışmamızda yer vereceğimiz yazar, aynı zamanda gazeteci Selīm Butrus el-Bustānî'dir. 1870'li yıllarda edebiyat sahnesinde kendini göstermeye başlayan el-Bustānî'nin babasından kalan el-Cinân dergisinde daha sonra da el-Cenne ve el-Cüneyne gazetelerinde tefrika roman olarak yayınladığı, olay ve kişi kadrosunu Lübnan'dan ve tarihinden aldığı edebi ve siyasi yazıları, modern anlamda kaleme alınmış önemli eserler arasında gelmektedir. (Bakır, 2018: 107) Bu eserleriyle Arap dünyasındaki birçok yazara örnek olan el-Bustānî aynı zamanda babasıyla

beraber çıkarttıkları dergi ve gazetelerde pek çok edebiyatçının tanınmasına vesile olmuştur. Arap edebiyatına önemli katkılar sunan bu ismi yakından tanımaya çalışacağız.

2. Hayatı

Modern Arap edebiyatına gerek yazar gerekse gazeteci kimliği ile önemli katkılar sağlayan Selîm Butrus el-Bustânî, 1848 yılında Lübnan'ın Abeyh köyünde doğdu. Babası Lübnan'ın önemli simalarından eğitimci, dil âlimi ve gazeteci-yazar Butrus el-Bustânî'dir (ö. 1883). Eğitime ilk olarak babasından ve onun yakın çevresindeki âlimlerden dersler alarak başladı. Küçük yaşlardan itibaren gördüğü yabancı dil eğitimiyle, Türkçe, İngilizce ve Fransızca gibi dillere hâkim oldu. Arapçayı da babasının yakın arkadaşı ve edebiyat dünyasındaki yoldaşı Nasif el-Yazıcı'dan aldığı derslerle ilerletti. (Necm, 1966: 41; Kehhâle, 1994: 777).

Selîm Butrus el-Bustânî babasıyla beraber gazetecilik alanında önemli işlere imza attı. Öncelikle Beyrut'ta ilk gayri resmi gazete olarak bilinen *Nefîru Sûriye'*yi (1860), ardından "vatan sevgisi imandandır" şiarıyla *el-Cinân* dergisini çıkarttı. Bu dergide, dönemin önemli edebiyatçı ve gazetecileri İbrahim el-Yazıcı, Süleymân el-Bustânî, Edîb İshâk gibi isimler editörlük yaptı. *el-Cinân'ı*, *el-Cenne* (1870) ve *el-Cüneyne* (1871) gazeteleri takip etti. (el-Mer'î, 1982: 30, ez-Ziriklî, 2002: 116; Sa'dî, 1998: 77; es-Sakkût, 2007: 248). Yayınlanan bu gazete ve dergilerde ülkenin sosyal, kültürel ve eğitim alanlarıyla ilgili makalelere yer verildi. Özellikle yazarlar kaleme aldıkları makalelerde halkı ve aydın kesimi, birliğe, beraberliğe, hoşgörüyeye, bilime, eğitim ve öğretime davet ettiler.

Gazetecilik mesleğinin yanı sıra iyi bir dil eğitimine sahip olmasından dolayı Selîm Butrus el-Bustânî, 1862'de Beyrut Amerikan Konsolosluğu'nda tercüman olarak çalışmaya başladı. 1863 yılında babası tarafından Beyrut'ta kurulan Medresetu'l-Vataniyye adlı yüksekokulda İngilizce öğretmenliği yaptı. Aynı zamanda Doğu Bilimleri Akademisi ve Suriye İlim Cemiyeti'nin aktif üyeleri arasındaydı. (Necm, 1966: 41; el-Mer'î, 1982: 29; Kehhâle, 1994: 777; Dâğır, 2000: 284; es-Sakkût, 2007: 248). Çevresinde çalışkan, yumuşak huylu, temiz ahlaklı ve hoş tavırlı bir kişi olarak bilinirdi. İşindeki azmi, kararlılığı, gayreti ve içtenliğiyle de bu davranışlarını bütünleştirdi. 1884 yılında henüz 36 yaşındayken geçirdiği kalp krizi sonucu Lübnan'ın köyü Bevâric'de öldü ve babasının yanına defnedildi. (Necm, 1966: 42; el-Mer'î, 1982: 30; Kehhâle, 1994: 777; ez-Ziriklî, 2002: 116)

Selîm Butrus el-Bustânî genç yaşına rağmen edebiyat alanında da kendisini kanıtlamış bir yazardı. Özellikle onun edebi kişiliğinin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde hem babası Butrus el-Bustânî'nin hem de hocası Nasif el-Yazıcı'nın katkısı büyük olmuştur. Bu iki âlim sayesinde edebiyat dünyasıyla tanışan el-Bustânî onların verdiği eğitim ile kalemini daha da güçlendirme fırsatı yakalamıştır.

İyi bir eğitim donanımına sahip olarak yetişen Selîm Butrus el-Bustânî, babasıyla beraber çıkarttıkları dergi ve gazetelerde tercüme ettiği eserleri ve kaleme aldığı yazıları yayınlayarak edebi yöndeki cesaretini iyiden iyiye arttırmıştır. Ayrıca kaleme aldığı hikâye ve romanlarında tek bir alana yönelmek yerine farklı alanlardaki konulara değinmeyi tercih etmiştir. Bunda da yazarın gazete ve dergi alanındaki uğraşları etkili olmuştur.

Arap edebiyatının çok yönlü yazarları arasında yerini alan, zeki, yetenekli, açık fikirli bir

yazar olan el-Bustânî, hikâye, roman, tiyatro yazarlığı ve şair kimliğinin yanında iyi bir tercüman olarak da nam salmıştır.

3. Eserleri

Modern dönemde çeşitli gazete ve dergilerde kaleme aldığı edebi ve siyasi makaleleriyle Arap dünyasına farklı bir bakış açısı getiren Selîm Butrus el-Bustânî, *el-Cinân* dergisinde “siyasi topluluk” adı altında onlarca makale yayınlamıştır. Hikâye ve gazetecilik sanatına çeşitli güzel-likler katan yazar, onları şekil ve resimlerle süsleyerek neşretmiştir. Eserlerinde özellikle tarih, coğrafya, felsefe, sosyoloji, seyahat vs. gibi çeşitli konulara yer vermiştir. Bu konuları gayet akıcı, sade bir dille ve okuyucunun anlayabileceği bir üslupla ele almaya çalışmıştır.

3.1. Toplumsal Romanları

Selîm Butrus el-Bustânî içerisinde toplumsal içerikli konuların çoğunlukta olduğu çeşitli romanlar yazmıştır. Özellikle de okuyucunun ilgisini arttırmak ve onları roman okumaya teşvik etmek için iki âşik arasında geçen tesadüfi olaylara oldukça yer vermiştir. Yazarın bu romanlarını yayınlama tarihlerine göre şöyle sıralayabiliriz.

- *el-Hıyâm fi Cinâni's-Şâm* (Şam'ın Bahçelerinde Kara Sevdalılar) (1860) (Le Gassick, 1970: 33; Hindî İsmâ'îl, 2014: 31) : Romanda macera tutkunu bir genç olan Lübnanlı Süleymân Hâlid'in Şam'a yaptığı gezi esnasında gördüğü Verde adında bir genç kıza aşık olması ve başlarına gelen olaylar konu edilir.

- *Esmâ* (Esmâ) (1873): Romanın adından da anlaşılacağı üzere eserde, Esmâ isimli bir genç kızın yaşamından kesitler sunulmaktadır. Onun evlilik meseleleri, iyi ve kötü insanlarla karşılaşması ve sonunda Kerîm el-Bağdadî karakteriyle mutlu bir evliliğe adım atması anlatılır. Ayrıca genç okurlara sosyal yaşamları konusunda önemli mesajlar veren bir romandır.

- *Bintu'l-Asr* (Çağın Kızı) (1875): Genç, kültürlü bir kız olan Rîme ile evlenmek isteyen zengin ama ahlaki yönden zayıf Enîs karakteriyle, onun tam tersi özelliklere sahip olan Mâcid arasında yaşananlar ele alınmaktadır. Romanın sonunda iyi ahlaklı, güzel huylu Mâcid, bütün kötülüklerin üstesinden gelerek Rîme ile evlenir.

- *Fâtine* (Büyüleyen) (1877): Toplumsal olayları yine bir aşk hikâyesi ile süsleyip yazdığı romandır.

- *Selmâ* (Selma) (1878-1879): Yazar tıpkı diğerlerinde olduğu gibi bu romanında da iyi ve kötü karakterlerin rekabetine yer vermiştir. Ancak bu romanını hüznü bir son ile bitirmiştir. Romanın ana karakteri Selma ile iyi adamı Râgıb birbirine sevdalı iki gençtir. Ancak bu sevgiyi kabullenemeyen Salih, Râgıb'ı öldürtür, bunu duyan Selma da acısından ölür.

- *Sâmiyye* (Yüce) (1882-1884): İçerisinde toplumsal konuların ele alındığı ve yukarıda bahsedilen romanların benzeri bir eserdir. (Necm, 1966: 41-77; Haywood, 1971: 133; el-Mer'î, 1982: 31; İbrâhîm, 2016: 283).

3.2. Tiyatro Eserleri

Selîm Butrus el-Bustânî, hikâye ve roman dışında tiyatroya da yönelerek bu alanda birkaç eser vermiştir. Bunlar:

- *Kays ve Leyla* (Kays ve Leyla)
- *İskender* (İskender),

• *Yûsuf ve İştâk* (Yusuf ve İstak) adlı tiyatrolardır. (el-Mer'î, 1982: 31; Kehhâle, 1994: 777; ez-Ziriklî, 2002: 116; Dâğır, 2000: 284-285; İbrâhîm, 2016: 283).

3.3 Tercüme Romanları

Selîm Butrus el-Bustânî'nin telif eserleri dışında 1875 yılının ikinci yarısında, yine *el-Cinân* dergisinde yayınladığı birçok tercüme romanı yer almaktadır. Bunlar içerisinde:

- *es-Şavâ'ik* (Yıldırımlar).
- *el-Ḥubbu'd-Dâimu* (Sonsuz Aşk).
- *Semmu'l-'Afâi* (Yılanların Zehri).
- *Sırru'l-Ḥubbi* (Aşkın Gizemi).
- *Ḥilmu'l-Muşavvir* (Ressamın Sabrı).
- *es-Se'du fîn'Naḥsi* (Beladaki Şans).
- *Zevcetu Cûn Kârfur* (John Carrefour'un Karısı)
- *Curcîna* (Georgina) bulunmaktadır. (Dâğır, 2000: 285)

Yazarın ölümünden sonra yayınlanan modern tarih üzerine kaleme aldığı iki eseri ise şu şekildedir:

- *Târîhu Fransa el-Ḥadiş* (Modern Fransa Tarihi) 1884 yılında Beyrut'ta basılan eser, 107 sayfadan oluşmaktadır.
- *Târîhu Nâbulyûn Bûnâpart fî Mısır ve Suriyâ* (Mısır ve Suriye'de Napolyon Bonapart Tarihi (Kehhâle, 1994: 777; Dâğır, 2000: 285) : 1914'te İskenderiye'de basılan 200 sayfalık bir eserdir.

4. Tarihi Romanları

Selîm Butrus el-Bustânî Arap romanına hem şekil hem de içerik yönünden yenilik kazandıran bir yazar olmuştur. Özellikle uzun roman telifinin kapıları onunla birlikte açılmış ve yine tarihi roman kavramı onunla anılmaya başlamıştır. (el-Fâḥûrî, 936). Tarihi roman türünde üç eser kaleme alan yazar, tıpkı diğer eserlerinde olduğu gibi bunları da *el-Cinân* dergisinde yayınlamıştır. (Rebi', el-Ḥamdânî, 2003: 114).

el-Bustânî tarihi romanlarında yer alan önemli bilgilerin ve nasihatlerin okuyucu tarafından kolayca anlaşılabilmesi için eserlerini, aşk unsuru gibi ilgi uyandıracak hikâyelerle süsleyerek yazmıştır. Böylece romanı eğlenceli hale getirerek, tarihi, okuyucuya sıkmadan aktarabilme ve onunla alakalı bilgilerin akılda kalıcı olmasını sağlayabilme hedefini gerçekleştirmiştir.

Yazar kurgu, dil ve üslup bakımından da orijinale yakın eserler ortaya koymuştur. Romanlarındaki olayları anlatırken genelde akıcı ve anlaşılır bir dil kullanmış, kimi zaman bunun dışına çıkarak sanki klasik bir edebi eser yazıyormuşçasına romanlarında mecaz ve kinayeye oldukça yer vermiştir. Ayrıca önsöz ile romanlarına başlamış ve romanda kullandığı olay örgüsünü tesadüflerle doldurmuştur. (Sheehi, 2004: 78-79). Bu romanlarını şöyle sıralayabiliriz:

4.1. Zenûbiyâ

Selîm Butrus el-Bustânî'nin tarihi roman türünde kaleme aldığı ilk eseri, 1871 yılında *el-Cinan* dergisinde yayınladığı *Zenûbiyâ*'dır. Romanın karakterleri arasında Palmira İmparatorluğu'nun Kraliçesi Zenûbiyâ, kızları Julia, Lifya, oğulları Timilavus ve Herinanus, Roma imparatoru Aurelianus, Roma emiri Bizu, Rum Yüksek Meclisi üyelerinden biri olan Rûmlûs

Mâksîmiyân yer almaktadır. Bu isimlerden kimisi tarihte yaşamış gerçek kahramanlar kimi de yazar tarafından oluşturulmuş hayali karakterlerdir. Romanda olaylar, *Fethu Mısr* (Mısır'ın Fethi), *Ğaram Julia ibnetu Zenûbiyâ bi'l-emir er-Romani Bizu* (Zenûbiyâ'nın kızı Julia ile Roma Emiri Bizu'nun aşkı) ve *Harb Zenûbiyâ mea Roman* (Zenûbiyâ'nın Romalılarla Savaşı) olarak adlandırılan üç farklı bölümde anlatılmıştır. (Necm, 1966: 159-161).

Yazar romanında ilk olarak Palmira Kralı'nın eşi Kraliçe Zenûbiyâ'dan bahseder. Onun, kocasının ölümünden sonra imparatorluğun başına geçişini, başarılarını ve yenilgilerini anlatır. Özellikle yönetimdeki Mısır topraklarını Suriye topraklarıyla birleştirmesine ve Roma İmparatorluğu ile yaptığı savaşlara yer verir. Ayrıca 270 senesinde Roma İmparatorluğu'nun başına geçen Kral Aurelianus'un, Zenûbiyâ'nın ordusuna karşı ayaklanışını ve bunun sonucunda yenilgiye uğrayan Kraliçe ve kızı Julia'nın esir düşerek Roma'ya götürülmesini işler. (Necm, 1966: 159-160).

Romanda miladi III. yüzyılda Suriye'de yaşayan Kraliçe Zenûbiyâ ile kızı Julia'nın Roma imparatorluğuna karşı gerçekleştirdiği hem bağımsızlık hem hayat mücadelesi dikkat çekici bir detaydır. Özellikle romana adını veren başkahraman ve eski doğu tarihinde önemli bir rol oynadığı bilinen tarihi karakter Zenûbiyâ, bir yandan savaşçı kimliği ile ön plana çıkarken, diğer yandan kızlarının ve oğullarının eğitimiyle uğraşan bir annedir. Onun en büyük yardımcısı ise savaşlarda dahi annesinin her zaman yanında yer alan kızı Julia'dır.

Bu tarihi romanda savaşlar, kahramanlıklar, bir takım tehlikeler, maceralar, ahlaka ve adetlere yönelik gerçek ya da gerçek dışı betimlemelerin yanında tarihi çerçeve içerisindeki romantik sahnelerle örülü olaylar anlatılmıştır. Bu sahnelerde Zenûbiyâ'nın Rûmlûs Mâksîmiyân ile evlenmesi ve Julia'nın Romalı emir Bizu ile olan aşkı öne çıkmaktadır.

4.2. Budûr

Selîm el-Bustânî tarafından kaleme alınan ikinci tarihi roman, 1872 yılında yayınlanan *Budûr*'dur. (Necm, 1966: 165-171). Romanda yer alan karakterler içerisinde Emevi devletinin kurucusu Muâviye, Abbasilerin ilk halifesi Ebû'l-'Abbâs es-Saffâh, Abbasi halifesi Ebû Ca'fer el-Manşûr, romana adını veren ana karakter Budûr ve annesi bulunmaktadır. Romanda, Emevi Devleti'nin çöküşü ile Abbasi Devleti'nin kuruluşuna kadar ki geçen sürede yaşanan olaylar anlatılmaktadır.

Budûr romanını kısaca şöyle özetleyebiliriz: Budûr, es-Saffâh tarafından öldürülen Emevi emirlerinden birinin kızıdır. Güzelliği ve zekiliği ile nam salan Budûr, kalbini Muâviye'ye kaptırmıştır. Fakat Budûr'a hayranlık duyan es-Saffâh da onunla evlenme niyetindedir. Bunun farkında olan genç kız sürekli es-Saffâh'dan kaçmaya çalışsa da sonunda kendisini ve annesini onun saray hapisanesinde bulur. es-Saffâh'ın ölümüyle esareti son bulan Budûr, aşkının peşine düşmeye karar verir ve Muâviye'yi bulmak için yola koyulur. İlk olarak Mısır'a buradan da Fas'a gider, yolculuğu sırasında birtakım maceralar yaşar. Ayrıca bu süreçte yabancı dil öğrenip, ilmi eğitim alma fırsatı da bulur. Uzun bir yolculuğun ardından Muâviye'yi bulmayı başaran Budûr, İspanya kraliçesi olarak taç giyer ve roman mutlu son ile biter.

Bu eseriyle yazar, romanda vuku bulan olayları yer yer eleştirileri yer yer de nasihatleri ile süslemiş ve böylece Endülüs Arap tarihini dikkat çekici yöntemlerle okuyucuya aktarmayı

başarmıştır. Ayrıca yazar Budûr karakteriyle o dönemdeki kadınların eğitimine ve terbiyesine ne denli önem verildiğini de ortaya koymuştur. Okuyucuyu romana teşvik edebilme adına savaş ve muharebe tasvirlerini bolca kullanmıştır. (Necm, 1966: 169-171; Bakır, 2018: 133).

4.3. El-Hiyâm Fî Futûhi's-Şâm (Şam Fetihlerinin Tutkunları)

Selîm Butrus el-Bustânî, son tarihi romanını 1874 yılında *el-Hiyâm fî Futûhi's-Şâm* adıyla yayınlamıştır. (Necm, 1966: 171-173). Romanın seçkin karakterleri arasında Hz. Ömer döneminde İslam ordusunun komutanı Ebû 'Ubeyde b. Cerrâh, Arap komutan Hâlid b. Velîd, Roma ordu komutanlarından Julian, nişanlısı Roma baş vezirinin kızı Agusta, Yemen beyinin kızı Selma ve onun sevgilisi Yemen emirinin oğlu Salim yer almaktadır. Romanda Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in halifelikleri zamanında Şam bölgesinin fethi ve o dönemdeki olaylar, İslam tarihi kaynaklarına dayandırılarak okuyucuya aktarılmaya çalışılır.

Yazar romanında her ne kadar tüm okuyucu kitlesine hitap etse de, özellikle aydın kesim dışındaki okurları tarihi olaylara sürükleyebilmek adına romanına aşk hikâyeleri ile giriş yapar. İlk aşk hikâyesi Julian ile Agusta arasında geçmektedir. Bu iki aşkın evlilik arifesindeyken yaşadıkları ülkenin işgale uğraması ve işgal sonrası meydana gelen olaylar, romanın gidişatına yön verir. İkincisi ise Selma ve Salim adlı gençler arasında yaşanan aşktır. Bu çiftin hikâyesi de bir diğersinin oldukça benzeridir. İki genç kız da aynı kaderi paylaşarak işgal sonrası esir düşer ve sevdiklerinden ayrılmak zorunda kalırlar. Agusta Antakya'ya, Selma Halep'e sürgün edilir. Ardından Julian, yoğun bir araştırma sonucunda sevgilisi Agusta'nın esir tutulduğu yeri öğrenerek onu kurtarır ve yarım kalan evlilik planları fetihlerin ardından Konstantiniyye'de gerçekleşir. Ülkesinin işgalden kurtulması üzerine Selma da hem özgürlüğüne hem de sevgilisi Salim'e kavuşur. Böylece roman, her iki çiftin bir araya gelişine mutlu sonlanır. (el-Mer'î, 1982: 33-34).

5. Tarihi Romanları Üzerine Bir Değerlendirme

Selîm Butrus el-Bustânî, tarihi romanlarını gerçekçilik akımının gölgesinde yazmıştır. Bundaki amacı da okuru tarihi romana daha çok teşvik edebilmektir. Özellikle *Zenûbiyâ* ve *el-Hiyâm fî Futûhi's-Şâm* romanlarında geçen savaşların ve burada mücadele eden kahramanların tasvirleri okuyucuyu derinden etkileyerek onlardaki hamase duygularını yeniden alevlendirir. (Dayf, 2008: 489)

Yazarın *Zenûbiyâ* ve *Budûr* romanlarında ortak bir nokta dikkati çekmektedir. O da her iki romandaki başkahramanların kadın olmasıdır. Yazar bununla, özellikle Arap toplumundaki kadının rolünü ve önemini kendi bakış açısıyla okuyucuya vurgulamak ister. Örneğin; *Zenûbiyâ* romanında kadının daha çok idareci ve savaşçı yanlarına değinirken *Budûr*'da onun aklını, mantığını, güzelliğini ve çekiciliğini ön plana çıkarmaya çalışır. (Necm, 1966: 170-171; el-Mer'î, 1982: 35).

Tarihi romanlarını daha çok eğitsel amaçlı ele alan yazar, sanatsal bakış açısını biraz geri planda tutmuştur. Romanlarında zaman zaman nasihat ve öğütlere yer vererek okuyucuyu düşünmeye sevk etmiştir. Ayrıca yazarın, eserlerinde kurgusal aşk hikâyelerini işlemesi, insanları sıkmadan, eğlendirerek tarihi öğretme peşinde olmasından dolayıdır. (es-Sa'âfîn, 1984: 77). Bunun dışında romanlarında yer alan karakterler her ne kadar farklı dil ve dine mensup kişiler

olsa da onları birbirine düşürmek yerine daha ılımlı, anlayışlı ve iyimser bir role büründürür. (Necm, 1966: 174; Bakır, 2018: 134). Örneğin tarih sahnesinde yer alan Müslüman, Hristiyan çatışmalarını görmezden gelerek onların ortak yönlerini okuyucuya göstermeye çalışır. Yani ayrıştırıcı değil birleştirici bir tutum sergiler.

el-Bustânî tarihi romanları üzerinden birtakım eleştirilere de maruz kalmıştır. Örneğin kimi edebiyat eleştirmenlerine göre yazar, tarihi romanlarını kaleme alırken yazım sanatı kurallarına önem vermemiş ve romandaki olayları, gerçek bir tasvir havası içerisinde ele almamıştır. Ayrıca romanlarını şairlik üslubundan uzak, basit basın üslubuyla yazmıştır. (Necm, 1966: 165, 171).

Yazarın romanlarında her çalışma da olabileceği gibi ya unutkanlık ya da aceleden yapılmış olan basit dilbilgisi hatalarına rastlamak mümkündür. Bunun dışında hayali unsurları kullanmada biraz zayıf kalan yazar, heyecan verici ve hararetle geçen duygusal olaylara kadar oldukça pasif ve durgun bir seyir izler. (Necm, 1966: 171, Türken Çakır, 2019: 166)

SONUÇ

Selîm Butrus el-Bustânî her ne kadar babası Butrus el-Bustânî'nin gölgesinde kalan bir yazar olarak gösterilse de onun Arap edebiyatına kazandırdıklarını görmezden gelemeyiz. Bundan dolayı yazarın hem kendisini hem de eserlerini ön plana çıkarmak adına kaleme aldığımız çalışmamızın sonunda el-Bustânî hakkında tespit ettiğimiz önemli hususlar şunlar olmuştur:

Selîm Butrus el-Bustânî, Batı ile olan teması ve yabancı dile olan hâkimiyeti sayesinde kaleme aldığı tercüme eserleriyle Lübnan edebiyatında çeviri hareketine hız kazandıran ilk isimlerden biri olmuştur. Çeviri eserleriyle halk tarafından beğeni alan yazar, XIX. yüzyıl ve sonrası Arap edebiyatçıları hikâye ve roman yazımına teşvik etmiştir.

Sadece çeviri alanında değil özgün eserleriyle de öne çıkmayı başaran el-Bustânî, bu eserlerinde şekil ve içerik yönünden birtakım yenilikler ortaya koymuştur. Hikâyeyi makameden ayırıp bağımsız bir tür haline gelmesinde önemli adımlar atmıştır. Özellikle Arap edebiyatının modernleşmesi yolunda büyük çaba göstermiştir.

Uzun roman telifinin kapıları da yine el-Bustânî ile birlikte açılmıştır. Tarihi roman türünde kaleme aldığı eserleriyle Arap tarihi romanının öncü ismi Corci Zeydan başta olmak üzere birçok yazarı etkilemeyi başarmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere her ne kadar Arap tarihi romanını başlatan isim Corci Zeydan olarak bilinse de gerçekte Arap edebiyatında tarihi romanı ortaya çıkaran ilk isim Selîm Butrus el-Bustânî'dir.

Edebiyat alanındaki başarısını gazetecilik alanında da sürdüren el-Bustânî, babasıyla beraber çıkarmış oldukları gazete ve dergilerde hem kendi hem de diğer yazarların eserlerini yayınlamaya bunların okuyucuya ulaşmasını sağlamıştır. Bu gazete ve dergilerde çeviri ve telif eserlerinin yanı sıra kısa hikâyeye yer veren ilk isim de yine el-Bustânî'dir. Görüldüğü üzere el-Bustânî Arap edebiyatına birçok anlamda yenilik getiren önemli bir isim olmuştur. Öyle ki hem yazar hem de icraatları göz ardı edilemeyecek kadar değerlidir.

KAYNAKÇA

- Bakır, R. (2018). Modern Lübnan Edebiyatında Nesir, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dâğır, Y. E. (2000). *Maşâdiru'd-Dırâseti'l-Edebiyye*. Lübnan.
- Dayf, Ş. (2008). *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-Muâsır fî Mısır*. Kahire: Dâru'l-Meârif.
- el-Fâhûrî, H. *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*. Lübnan: Dâru'l-Yûsuf.
- Er, R. (1992). Modern Lübnan Romanına Genel Bir Bakış. *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri Dergisi*, C/S. 5(1): 125-151.
- Le Gassick, T. (1970). *Modern Arabic Prose Literature: An Introduction*. Michigan.
- Haywood, J. A. (1971). *Modern Arabic Literature 1800-1970*. London.
- Heykel, A. (2010). *Mûcezu'l-Edebi'l-Hadîs fî Mısır ilâ Kıyâmi'l-Harbi'l-Âlemiyye Es-Sâniye*.
- Hindî İ. H. S. (2014). *er-Rivâyetu't-Târîhiyye fî'l-Edebi'l-'Arabiyyi'l-Hadîs*. Ürdün.
- İbrâhîm, 'A. (2016). *Mevsû'atu's-Serdi'l-'Arabî*, IV. Birleşik Arap Emirlikleri.
- Kehhâle, 'U. R. (1994). *Mu'cemu'l-Muelliîfîn*, I-IV. Beyrut.
- el-Mer'î F. (1982). *Fî Târîhi'l-Edebi'l-Hadîs*. Halep.
- Necm, M. Y. (1966). *el-Kıssa fî'l-Edebi'l-'Arabiyyi'l-Hadîs*. Beyrut: Dâru's-Şekâfe.
- en-Nessâc, S. H. (1980). *Bânûrâmâ'r-Rivâyeti'l-'Arabiyyeti'l-Hadîse*. Kahire.
- Rebî, M. A., el-Ĥamdânî, S. A. (2003). *Dirâsât fî'l-Edebi'l-'Arabiyyi'l-Hadîs*. Dâru'l-Kindî.
- es-Sa'âfîn, İ. 'A. (1984). *Ta'avvuru'r-Rivâyeti'l-'Arabiyyeti'l-Hadîse fî Bilâdi's-Şâm (1870-1967)*. Beyrut: Dâru'l-Menâhil.
- Sa'd S. (1998). *Mu'cemu's-Şarķi'l-Evsat*. Beyrut: Dâru'l-Ceyl.
- es-Sakkût H. (2007). *Ķamusu'l-Edebi'l-'Arabiyyi'l-Hadîs*. Ürdün: Daru's-Şark.
- Sheehi, S. (2004). *Foundations of Modern Arab Identity*. Gainesville: University Press of Florida.
- Türken Çakır, M. (2019). XIX. ve XX. Yüzyıl Arap Edebiyatında Tarihi Roman Mısır, Suriye, Lübnan Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- ez-Ziriklî, H. (2002). *el-A'lâm*, I-VIII, Beyrut: Dâru'l-'ilm li'l-melâyîn.